

A portrait of Archbishop Juha Seppo, an elderly man with glasses, wearing a dark hat, a dark coat over a clerical vest, and a large cross necklace. He is standing in front of a brick wall. The image has a monochromatic purple tint.

JUHA SEPPÖ

ARKKIPIISPAN

WSOY

AIKA

MARTTI SIMOJOKI II

JUHA SEPPÖ

ARKKIPIISPAN
AIKA

MARTTI SIMOJOKI I I

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

HELSINKI

© JUHA SEPPÖ JA WSOY 2015

ISBN 978-951-0-40968-8
PAINETTU EU:SSA

Kaikille omaisboitajille

Sisällys

Saatteeksi II

I AUKTORITEETTINA JA ARVOSTELUN ALLA 15

1. *Arkkipiispaksi vailla vastusta* 17
 - »Kirkko on tämän päivän ihmistä varten» 18
2. *»Minäkin tahtoisin olla remonttimies kirkossa» – arkkihiippakuntaa kiertämässä* 27
 - Hiippakunnan ja seurakuntien paimen 27
 - »Kaikkien ihmisten eikä vain uskovien Jumala» 31
 - Kärsimys elämän ytimenä – Dostojevskin lukija 39
 - »Maailma antaa kirkolle päiväjärjestyksen» 42
 - Seurakuntien toimintakulttuurin päivittäminen 52
 - Verstaan väkeä ja vuorineuvoksia – vierailuja työpaikoilla 69
 - Opettajat muutoksen puristuksessa 75
 - Muistin kätköistä 79
3. *Myrskyn silmässä: Salama-jupakka* 85
 - 1960-luvun muutosvoimat 85
 - Arkkipiispan puhe kansanopistolaitoksen juhlassa 88
 - Puheen herättämä polemiikki 90
 - Kiista politisoituu; oikeustoimet 94
 - Arviot Simojoen roolista 99
 - Arkkipiispan oma tulkinta 104
 - Medialuottamus palautuu 106
4. *Jälkijärjestyksiä: arvomaailmat vastakkain* 109
 - »Epädemokraattinen kirkko demokraattisessa yhteiskunnassa» 109
 - Onko kristillinen moraalilunnonollista? 113
 - Kahden tulen välissä 114
 - Seksuaalikeskustelu kiihtyy 116
 - Uushumanismi vai kristillinen usko? 122
 - Kirkon »jaa» ja »ei» 123
 - Kirkko ja valtio – yhdessä vai erikseen? 131
 - Uhatun uskonnonopetuksen puolesta 140
 - »Reporadio» ja saarnasensuurihanke 145
 - Jumalan kunnia vai uskonrauha? 156

5. *Kirkkopoliittinen ilmastonmuutos* 159
 - Kolmannen maailman ja radikalismien paineessa 159
 - »Kirkko avoinna korjauksia varten»? 164
 - Uskontorikoslain hämmentävät kertauskuviot 171
 - Kirkon keskushallinnon remontti toteutuu 181
 - Arkkipyhäkiista 186

II EKUMENIAN JA ULKOPOLITIIKAN RISTIVEDOSSA 191

1. *Arkkipiispa ja hänen esikuntansa* 193
2. *Luterilaisen maailmanliiton asiantuntijana ja edustajana* 195
 - Opillisen ytimen linjanvetäjä 196
 - Weimarissa vai »vapaassa maailmassa»? – Luterilaisen maailmanliiton viides yleiskokous 199
 - »Miehemme» Konstantinopolissa 202
 - Päätös mennä Pörto Alegreen – Luterilaisen maailmanliiton »Waterloo»? 204
 - Miksi Pörto Alegreen? 206
 - Simojoki ja Juva asettuvat vastahankaan 207
 - Simojoki ilmoittaa jäävänsä pois 213
 - Pörto Alegresta Evianiin 216
 - Jännitteinen yleiskokous 222
 - Evianin yksinäinen 224
 - Simojoki huolehtii Juvan valinnasta 226
3. *Ikkuna kolmanteen maailmaan* 228
 - Kehitysapu ja uskonvanhurskaus 229
 - Kuuden päivän sodan ongelmat 230
4. *Kirkkojen maailmanneuvosto (KMN), rasisminvastainen taistelu, väkivalta ja vallankumous* 233
5. *»Ubi crux, ibi lux»? – kommunistiblokin luterilaisten tuki* 248
 - Baltian kirkot ja yhteydet inkeriläisiin 248
 - Unkari: Yhteyttä omilla ehdoilla 261
 - DDR: hiipuuko Lutherin jalanjälki? 280
 - Puola: Wantulan ja solidaarisuuden tähden 305
 - Yhteydet Romanian ja Tšekkoslovakian kirkkoihin 311
 - Pulmallinen Prahan kristillinen rauhanliike 315
6. *Richard Wurmbrand – antikommunistinen matkasaarnaaja* 325
7. *Neuvonpidossa Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa: rähmällään vai ei?* 331
 - Oppikeskustelut: teologiaa idänpolitiikan varjossa 331
 - Vahvistuva ekumeeninen ja kirkkopoliittinen viritys 350

8. *Pohjolan luterilaisuuden paimentaja: Leuenbergin konkordia* 371
- Luterilaisten ja reformoitujen yhteysasiakirja 371
 - Suomalaisprosessi käynnistyy 372
 - Simojoen ohjaamat valmistelukokoukset 372
 - Mannermaan työryhmän Simojoelle mieleinen muistio 374
 - Ulkomaiset yhteydet 375
 - Simojoen tavoite ja skandinaaviset kirkot 378
 - Vikströmin työryhmän erimielinen mietintö 382
 - Jännitteinen piispainkokous 383
 - Suomalaiset luterilaisuuden lippumiehinä 385
 - Simojoen ja Vikströmin linjaus 387
 - Simojoki ottaa paikkansa kirkon johtajana 390
 - Arkkipiispan ohjaus pitää kirkolliskokouksessa 393
 - Simojoen teologinen ja kirkkopoliittinen ponnistus pohja 397
9. *Skandinavian ja lännen suunta* 400
- Pohjoismaiset piispainkokoukset ja kohtaamiset 400
 - Pohjoiskalotti arkkipiispojen yhteyskanavana 418
 - Muun lännen suunta 424
10. *Simojoki ja Eurooppa-kysymys* 426

III KANSANKIRKON TAKUUMIEHENÄ MONIARVOISESSA YHTEISKUNNASSA 431

1. *Hallintorakenteen ja rytmin muutosta kohti* 433
- Kirkon järjestysmuotoa etsimässä 433
 - Naispappeus: mahdollinen, muttei välttämätön 442
2. *Uudella kierroksella »omien» parissa* 447
- »Piispan on oltava heikomman puolella» 447
 - Ihmisestä on kysymys kansankirkossa 456
 - Vuoropuhelua työpaikkavierailuilla 465
3. *»Pelastus ja yhteiskunta»* 479
- Kohti moniarvoista aikaa 479
 - Uskonvanhurskaus ja sosiaalietiikka 481
 - Syntymä ja kuolema 485
 - Seksuaalivähemmistöt 494
 - Rikos ja rangaistukset 498
 - Sota ja rauha 504
 - Kristillisen politiikan mahdottomuus 512
4. *Uskonnonopetuksen lukko* 519
5. *Kirkko ja valtio – etäämmälle, mutta ei erilleen* 527

6. »Kirkon ääni» ja väistyvä radikalismi 533

7. Simojoen ”linja” 543

IV EMERITUKSEN TOIMET JA YHTEYDET 551

1. Tuliko oikea mies seuraajaksi? 553

2. Jatkoaika Suomen ekumeenisen neuvoston puheenjohtajana 564

3. Yhteydet Ratzeburgin Luther-akatemiaan 573

4. »Suomen sielunhoitaja» 579

• Hartauskirjailijana 579

• Esiintyjänä Yleisradiossa 581

• »Lavasäteilijä vailla vertaa» 582

5. »Ehtoolla sitten raukee...» 586

Viitteet 591

Lyhenteet 651

Lähteet ja kirjallisuus 653

Henkilöhakemisto 701

Paikannimihakemisto 714

Saatteeksi

Arkkipiispan aika on välitöntä jatkoa 2013 ilmestyneelle Martti Simojoen elämäkerran ykkösosalle *Kirkonmies ja muuttuva maailma*. Ensimmäinen pääluku voisi siis olla järjestyksessä numero VI eikä I. Kun kuitenkin arkkipiispuus on oma kokonaisuutensa Simojoen kirkollisella uralla, sitä selvittelevä teos on perusteltua esittää itsenäisenä tutkimuksena. *Arkkipiispan ajan* tehtävät olivat osittain selvästi erilaiset ja laajemmat kuin hänen toimensa Mikkelin ja Helsingin hiippakuntien piispana, joten myös se puoltaa teoksen itsenäistä jaottelua.

Martti Simojoen rooli nimenomaan luterilaisena kirkonjohtajana ja huomattuna kansainvälisenä vaikuttajana oli uutta hänen aiempaan toimintaansa verrattuna. Sen tähden kirjan dispositio on laadittu toisin kuin ykkösosassa. Arkkipiispan tehtäväkenttä oli niin monialainen, ettei se avautuisi riittävästi pelkästään kronologisesti etenevässä esityksessä. Kun tutkimuksen keskeisenä tavoitteena on pyrkiä tekemään oikeutta kuvauksen kohteelle, myös metodisten ratkaisujen on palveltava kyseistä näkökohtaa.

Olen aiheeni perusjaottelussa päätynyt kronologisen ja temaattisen rakenteen yhteen sovittamiseen siksi, että katson sen luovan toimivat edellytykset Simojoen arkkipiispuuden moniulotteisuuden kuvaamiselle. Pääluvut I ja III ovat pääosin kronologisia. Arkkipiispan kansainvälisiä suhteita kuvaava pääluku II on puolestaan lähinnä systemaattis-temaattinen kuitenkin niin, että alalukujen sisäisessä rytmisessä pyritään etenemään varhaisemmasta tapahtumisesta kohti myöhempää aikaa. Virkakauden päättävä Simojoen ”linja”-luku pyrkii nostamaan keskitetyksi esiin muutamia *Arkkipiispan ajan* keskeisiä kehityskulkuja. IV pääluku puolestaan paitsi käsittelee eläkeaikaa myös kokoa eräitä ”Suomen sielunhoitaja” -teemaan liittyviä, Simojoen koko elämäntyötä läpäiseviä näkökohtia.

Toinen ykkösosasta poikkeava lähtökohta liittyy lähdeaineistoon. Kun saatoin *Kirkonmies ja muuttuva maailma* -teoksessa käyttää täysimääräisesti Martti Simojoen päiväkirjoiksi nimeämäni aineistoa, tilanne on *Arkkipiispan ajan* osalta toinen. Simojoki ei enää arkkipiispana ehtinyt tai halunnut tehdä henkilökohtaisia merkintöjä omasta mielenmaisestaan eikä toistuviksi käyneis-

tä matkakokemuksistaan. Lyhyet kalenterimaiset muistiinmerkinnät liittyivät piispojen saarnavuoroihin itsenäisyyspäivä- ja valtiopäiväjumalanpalveluksissa sekä epävirallisten kokoontumisten keskustelunaiheisiin. Emeritusaikanaan Simojoki teki satunnaisesti päiväkirjanomaisia muistiinpanoja lähinnä erällä DDR:n- ja Ratzeburgin-matkoillaan.

Kaikkiaan tutkimuksen aineistopohja on kuitenkin pikemminkin laajentunut kuin supistunut. Edellytykset selvittää Martti Simojoen viranhoitoa eivät siten ole kaventuneet, vaan ainoastaan muuttuneet. Perhehistoriaan liittyvä elämänkulku on pyritty ottamaan lyhyesti huomioon lähinnä kuvituksessa ja kuvateksteissä.

Ykkösosan saatteen tavoin totean, että teoksen näkökulma on opillisen sijasta historiallinen. Sellaisena siihen sisältyy luonnollisesti myös teologisesti perusteltuja ratkaisuja ja niiden arviointia.

Simojoen elämäkerran valmistuessa on hyvä kiittää. Martti Simojoen lähisuku, Pentti ja Kaisa Simojoki sekä Jaakko Simojoki ansaitsevat lämpimän kiitoksen kaikesta tuesta työssäni aina tärkeää aineistoapua myöten.

Minulla on käynyt hyvä herraonni, kun sain neuvottelukuntaan neljä viisasta miestä. Kaiken matkaan saattaja ja osaava luotsi, Eero-emerituspiispa Huovinen, ei ole hätyyttänyt ”milloin se tulee”, vaan on lukenut tarkasti ja kommentoinut erittäin hyödyllisesti. Juuri virkaan astunut Helsingin yliopiston poliittisen historian professori Kimmo Rentola on puolestaan avannut laajan ja syvän tietämyksensä minua suuresti auttaneella ja rohkaisseella tavalla. Neuvottelukunnan puheenjohtajan, professori (emeritus) Markku Heikkilän olen tuntenut vuosikymmeniä ja pitänyt häntä korkean luokan asiantuntijana. Dosentti Ilkka Huhta on lukenut ja tukenut.

Myös tämän osan valmistuessa haluan kiittää yhä edelleen nuorina tutkijoina arvostamiani Katja Kajava-Huhtaa, Annaleena Sevillanoa (loppurutistuksessa apusi oli korvaamaton!), Jenni Krapua, Laura Koskelaista, Leena Isotaloa, Ville Jalovaaraa ja Ismo Pentikäistä sekä valtiotieteilijä-poikaani Anttia. Ilman teitä monet lähteet olisivat jääneet minulta näkemättä ja käyttämättä.

Parhaat kiitokseni ansaitsee professori Hannu Mustakallio, joka on jälleen kerran paneutunut hänelle ominaisella tarkkuudella käsikirjoitukseeni, antanut aineistoapua ja jättänyt minut lyhentymättömään kiitollisuudenvelkaan. Professori Jouko Talosta kiitän hänen valmiudestaan luovuttaa minulle kääntämäänsä latviankielistä Simojoen Neuvosto-Latvian matkaan liittynyttä aineistoa.

Kiitokseni osoitan myös filosofian kandidaatti, pastori Anna-Maija Viljanen-Pihkalalle, jonka asiantuntevan käännöstyön varaan olen voinut rakentaa Simojoen Unkarin-suhteita Budapestissa ja kotimaassa käsittelevän jakson. Muistan

hyvällä teologian tohtori Jaakko Olavi Antilaa, joka antoi käyttööni uusimuotoisen kirkolliskokoushistoriansa Simojoen aikaa kuvaavan jakson ennen oman kirjansa painattamista. Dosentti Marjo-Riitta Antikainen on samoin reilun tutkijan tavoin avustanut ”toimeksiannoissa”, lähde- ja kirjallisuushankinnoissa ja niiden tarkennuksissa. Kirjailija, filosofian tohtori Pekka Tarkka on ystävällisesti kommentoinut julkaisuni Salama-jupakkaa koskevan luvun.

I want to especially mention Ph. D. Enikő Böröcz and Chief Archivist Joel A. Thoreson, whose help and knowledge were invaluable for me while I conducted archives research in Budapest and Chicago.

Kiitän myös kaikkia haastatteluihin suostuneita sekä tiedonantoja lähettäneitä ja kertoneita. Emeritusarkkipiispa John Vikströmiä kiitän hänen aikanaan Simojoki-seminaaria (17.9.2008) varten keräämänsä aineiston luovuttamisesta. Helsingin piispan sihteerinä Maritta Maunusta kiitän vuosien takaisesta huomaavaisesta, minulta lukuisia Turun-matkoja säästäneestä palvelusta, kun hän hankki tutkittavakseni arkkihiippakunnan tuomiokapitulin aineistoa.

Kirjan kuvituksessa on neuvostodiplomaattien tunnistamisessa ollut korvaamattomaksi avuksi ulkoasiainneuvos, professori Juhani Suomen ja ulkoministeriön arkistonhoitajan Sami Heinon asiantuntemus. Dosentti Jaakko Rusama on puolestaan tunnistanut Suomen ekumeenisen neuvoston jäseniä.

Taloudellisten tutkimusedellytysteni luomisesta kiitän erityisesti Jenny ja Antti Wihurin rahastoa. Tärkeitä tukijoitani ovat olleet myös wsoy:n kirjallisuussäätiö, Alfred Kordelinin säätiö, Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkkohallitus, Kirkon tutkimuskeskus ja Helsingin hiippakunnan tuomiokapituli. Myös Paavali Juusten -säätiön luen työni tukijoihin.

Bonnier-wsoy:n väestä on jäänyt ystävällisen avulias kuva. Muistan alkuperäiskustantajani Leena Majander-Reenpään tyylikkään tavan esitellä teoksen ensimmäinen osa Helsingissä ja Turussa. Mielessäni on nykyisen myynti- ja markkinointijohtajan Mari Wärrin asiantunteva ja inhimillinen tuki vuosia kestäneen Simojoki-projektin aikana. *Arkkipiispan ajan* kustantajaani Henricki Timgreniä kiitän asiallisesta yhteistyöstä. Kustannustoimittajani Anssi Mäkisen pettämättömään ja sympaattiseen asiantuntemukseen olen voinut luottaa koko mittavan yhteistyömme ajan. Kiitän myös kuvatoimittaja Laura Arvelaa.

Vielä ovat kiitollisissa muistissani myös ne henkilöt, jotka ovat parhaastaan auttaneet minua säilyttämään kirjoitustyön psykofyysiset edellytykset. Fysioterapeuttini Pirkko Suominen, palvelujohtaja Sari Koivistoinen Debora-joukkueineen sekä Jorvin sairaalan plastiikkakirurgitiimi ovat mahdollistaneet minulle osapäiväisen istumisen ilon pyörä/työtuolissani. Dosentti Juhani Forsberg on

”Master Chefinä” huolehtinut siitä, ettei olemukseni ole päässyt ainakaan kuihtumaan vaimoni Pirkon lyhyiden omaishoitajataukojen aikana.

Minulla on ollut myös lehtori Maiju Myyrän, emeritusprofessorien Simo Heinisen ja Pentti Laasosen sekä dosentti Risto Lauhan ja teologian tohtori Jaakko Ripatin kaltaisia ystäviä. Heitä kiitän kärsivällisyydestä olla Simojoki-selvitysten ohessa läsnä myös vammaisen tutkijan arkipäivän mielenmaisemassa.

Täydellinen riippuvuus toisten avusta ei ole ollut omiaan tekemään kaltaises-tani sen nöyrempää eikä edes sosiaalisempaa kuin mihin perusgeenit ovat riittä-neet. Ilman läheisiäni tästä ei lopulta olisi tullut ikinä valmista.

Viherlaaksossa, kesän toivossa 15.6.2015

Juha Seppo

I

AUKTORITEETTINA JA ARVOSTELUN ALLA

Martti Simojoki oli saanut nimityksen Turun ja Suomen arkkipiispaksi kesäkuussa 1964. Hän astui virkaansa jumalanpalveluksessa lokakuussa samana vuonna. Jublassa kahvitilaisuuksineen olivat läsnä myös tasavallan presidentti Urho Kekkonen ja rouva Sylvi Kekkonen. Kekkosen puheesta kuvastui sekä arkkipiispan arvostus että odotus kirkon kyvystä pysyä paitsi mukana yhteiskunnallisessa kehityksessä myös valmius uudistua.

KUVA: HEDE-FOTO.

1. Arkkipiispaksi vailla vastusta

Arkkipiispa Ilmari Salomies ilmoitti huhtikuussa 1964 jäävänsä eläkkeelle syyskuun alussa. Tasavallan presidentti myönsi hänelle eron ja määräsi uuden arkkipiispan vaalin toimitettavaksi 28.5.1964.¹ Helsingin hiippakunnan piispan Martti Simojoen valinta virkaan näyttää olleen ennakolta niin selvä, ettei asiasta syntynyt vaalin alla todellista keskustelua.² Tilannetta kuvaavaa oli, että henkilökysymysten sijasta keskusteltiin arkkipiispanistuimen siirtämisestä Turusta Helsinkiin.³ Oma osuutensa siirtokeskusteluun saattoi olla juuri sillä, että vaalin ehdoton ennakkosuosikki oli Helsingin hiippakunnan piispa. Rouva Aune Simojoki kuului niihin, jotka olisivat erittäin mieluusti nähneet arkkipiispanistuimen Turun sijasta Helsingissä:

Kunpa löytyisikin joku sopiva mies Turkuun niin ettei meille tulisi muuttoa Helsingistä, sillä se olisi aivan kauhean raskasta – – . Mutta asiallisesti viran hoidonkin kannalta on aivan tyhmää, että arkkipiispan istuin on Turussa. Mutta kuka ajattelee kysymystä enempää, perinne ja Turun tuomiokirkko pitävät sen ilman muuta Turussa. Papithan ovat suurimmaksi osaksi peräti vanhoillisia eivätkä uskalla ryhtyä tällaiseen muutokseen.⁴

Itse vaalissa piispa Simojoki sai taakseen ylivoimaisen enemmistön. Lopulta kaikkiaan 274 valitsijaa asetti hänet ensimmäiselle sijalle, toiselle sijoittunut piispa Eero Lehtinen ja kolmannelle noussut piispa Olavi Kares saivat yhteensä 52 ääntä ensimmäiselle vaalisijalle.⁵ Vaalitulosta kommentoineet lehdet kiittivät sitä erittäin onnistuneeksi. *Hufvudstadsbladet* arvosti Simojoen päätä pitemmäksi henkiseksi johtohahmoksi kirkossa. Näytöt sekä Mikkelin että Helsingin hiippakunnasta olivat todella vakuuttavat. *Uusi Suomi* ja *Kotimaa* rohkensivat puolestaan pitää vaalia osoituksena kirkossa perimmältään vallitsevasta yksimielisyydestä.⁶

Tasavallan presidentti nimitti Simojoen 18.6.1964 Turun ja Suomen arkkipiispaksi.⁷ Arkkipiispanistuin pysyi siis Turussa. Simojonet pystyivät muuttamaan remontoituun arkkipiispantaloon vasta joulukuksi 1964.⁸ Uusi arkkipiispa sai luonnollisesti lukuisia onnitteluja.⁹ Kollegojen ja ystävien lisäksi yksi

nopeimmista oli hänen kanssaan yhtä aikaa teologiset, sittemmin keskeytyneet opintonsa aloittanut kirjailija Mika Waltari:

Olet nyt jo paljon kuluttanut itseäsi niin, että olen mielessäni ihmetellyt, miten paljon olet voinut voittaa ihmisen heikkouden itsessäsi. Säästä myös itseäsi hiljaisuuteen, koska luulen sinun olevan niitä ihmisiä, joita aikamme tarvitsee. Tiedät itse minua paremmin, missä on valta, voima ja kunnia. Sen tietosi uskon auttavan ja rohkaisevan sinua.¹⁰

Keskeisten kulttuuripoliittisten, mutta vain ohuesti kirkkoon sidoksissa olleiden vaikuttajien mielialoja tulkitsi onniteluissaan professori L. A. Puntila:

Me maallikothan emme yleensä osaa tarkemmin arvioida näiden toimien täyttämässä kysymykseen tulevia kirkonmiehiä eikä heidän edellytyksiään. Sinun kohdallasi asia on kuitenkin ollut hyvin selvä: jo kauan olemme ymmärtäneet, että Sinun tulisi asettua tähän tehtävään. Kun se on tapahtunut, on Sinulla takanasi myöskin tämä, ilmeisesti sangen yksimielinen »maallikkokunta».¹¹

Samaan kulttuurivaikuttajien sarjaan kuului myös Simojoen kustantajan WSOY:n pääjohtajan Yrjö A. Jäntin persoonallinen tervehdys:

Vaikka henkilökohtaisesti pelkäänkin paljon menettäväni Sinun muuttaessasi pois Helsingistä sekä Bulevardin ja 'Viktorian' näköpiiristä, yhdyin täydellisesti siihen yleiseen käsitykseen, että juuri Sinulla on parhaat edellytykset toimia kirkkomme vaativimmalla paikalla. Olisin kovin iloinen, jos henkilökohtaisen yhteydenpitomme ei tarvitsisi tämän olinpaikkasi muutoksen johdosta supistua vain virallisissa tilaisuuksissa tapaamisiin.¹²

»Kirkko on tämän päivän ihmistä varten»

Johtavat päivälehdet olivat virkanimityksen jälkeen selvästi kiinnostuneita arkkipiispan linjauksista.¹³ Julkisuuden kanssa taitonsa jo useaan kertaan osoittanut Simojoki näki itse aiheelliseksi kiittää siirtymävaiheessaan erityisesti lehdistöä ja muita tiedotusvälineitä. Niiltä saatu arvokas tuki kuului hänen voimakkaimpiin elämyksiinsä Helsingin piispana.¹⁴ Hän ei halunnut arkkipiispaksi siirtyessään esittää ohjelmallisesti uutta, vaan totesi rakentavansa vanhalle pohjalle ottaen samalla huomioon, mitä uutta kulloinkin oli tehtävä:

*Martti Simojoki työ- ja kirjasto-
huoneessaan arkkipiispantalossa. Talo
sijaitsee Turussa Agricolankadun ja
Piispankadun kulmauksessa. Muutto
Turkuun viivästyí talon korjaustöiden
tähdien vuoden 1964 lopulle. Turkuun
muutti vanhempiansa mukana
ainoastaan Leena-tytär, sillä pojista
Pentti oli avioitunut ja Jaakko jäänyt
Helsinkiin jatkamaan kouluaan ja
opiskeluaan.*

KUVA: OULUN MAAKUNTA-ARKISTO,
MARTTI SIMOJOEN KOKOELMA.

Ehkä asian voisi ilmaista näin: antakaamme kirkon olla kirkkona ja antakaamme kirkon tulla kirkoksi: kirkon on pysyttävä kirkkona, sitä ei ole sekoitettava muihin keskuudessamme vaikuttaviin yhteisöihin tai elämänmuotoihin. Mutta toisaalta kirkon on myös alati tultava kirkoksi. Tällä tarkoitan sitä, että meidän on oltava valmiit tekemään kaikkemme, että 'isien kirkko' voisi olla myös tämän päivän ja tulevaisuuden Suomen kirkko. Siihen vaaditaan asiallista tilanteen tarkastelua, ennakkoluulotonta harkintaa, moraalista rohkeutta, vapautta ihmisten mielipiteistä ja ennen muuta kuuliaisuutta evankeliumin sanomalle. Jos näin tapahtuu, kirkkomme yhä suuremmassa määrin muuttuu kansankirkoksi, kirkoksi kansaa varten, kirkoksi tämän päivän ihmisiä varten.

Arkkipiispa Simojoki ilmaisi siis kautensa alkaessa selkeästi, että hänen peruslinjauksensa kirkosta kansankirkkona oli pysynyt samana aina hänen Mikkelin hiippakunnan piispuudestaan alkaen. Kirkon ja kansan välinen kohtalonyhteys oli rikkumaton:

Kirkko ei voi eikä saa eristäytyä kansasta. Kansan synnit ovat kirkon syntejä, kansan kärsimykset kirkon kärsimyksiä, yhdessä kansan kanssa kirkko myös

iloiitsee ja kiittää. Kristus on tullut kulkeakseen edelleen myös oman nyky-Suomemme polkua, joista keskustellaan ja kiistellään, mutta joita meidän kansana nyt on kulkeminen. Tähän kansankirkko perustuu ja tässä on kirkossamme tarpeellisen itsetutkistelun ja uudelleen suuntautumisen lähtökohta.

Kirkko ei ollut itsetarkoitus. Oleellista »kirkoksi tulemisessa» ei siksi ollut, että kirkosta puhuttiin tai että se näkyi. Tärkeintä oli, että yksityiset ihmiset saisivat evankeliumista rohkeutta ja elämänvoimaa ja että koko suomalaisen yhteiskunnan »omautunutta hoidettaisiin». Vaikka elettiin moniarvoisessa yhteiskunnassa, ihmiset tuskin pystyivät itse ilman kristinuskon apua vastaamaan kuoleman, syyllisyyden ja elämän tarkoituksen nostamiin kysymyksiin. Jos kirkko ei niissä pystynyt auttamaan ihmisiä, se petti pahasti kutsumuksensa.¹⁵ Kirkolla kansankirkkona oli Simojoen mukaan paitsi kohtalonyhteys kansakunnan vaiheisiin myös perustavanlaatuinen vastuu sekä yksilöistä että koko yhteisöstä alati muuttuvassa maailmassa.

Kysymys ei ollut ainoastaan siitä, mitä tapahtui Suomessa, sillä Simojoki piti tärkeinä myös uuteen virkaan liittyviä laajentuvia kansainvälisiä tehtäviään. Vaikka kirkkojen väliset yhteydet olivat hänen mukaansa epäpoliittisia, niillä oli oma merkityksensä myös kansalliselta kannalta. Ekumeenisten näköalojen osalta uusi arkkipiispa korosti jatkavansa edeltäjiensä luomalla peruslinjalla. Hän arvioi, ettei kukaan ekumeenisessa liikkeessä työskentelevä uskonut kirkkokuntien yhdistymiseen. Tämä ei kuitenkaan tehnyt tyhjäksi sitä tosiasiaa, että kristittyjä yhdistäviä tekijöitä oli olemassa erottavia enemmän. Kirkkojen pyrkimys kristinuskon alkulähteelle lähensi niitä samalla toinen toisiinsa.¹⁶

»Jokaisen ajan on löydettävä Jumala uudelleen»

Varsinaista virkaanastumisjuhlaa vietettiin neljäntenä rukouspäivänä 11.10.1964 yksinkertaisin menoin, vailla ulkomaisia kutsuvieraita. Simojoki asetti kiitokselle omistetun rukouspäivän saarnassaan jälleen kerran kyseenalaiseksi, olisiko kirkon julistuksessaan tyydyttävä pysymään vain uskonnon alueella. Hän kyseili, voiko elämän epäoikeudenmukaisuuden ja monien puutteiden keskellä lukea hyvällä omallatunnolla ruokarukouksen ja kiittää vuodentulosta. Oliko mahdollista kiittää Jumalaa, kun ihmisiä kuoli joukoittain joka päivä nälkään? Entä kun liian pienellä palkalla itsensä väsyttäneet ihmiset katkeroituivat nähdessään joillakin olevan varallisuutta yli oman tarpeen, kun työnsaanti oli epävarmaa tai kun asuminen haukkasi tuloista kohtuuttoman suuren osan?

Uusi arkkipiispa ei tapansa mukaan vastannut suoraan tekemiinsä kysymyksiin. Hän antoi ymmärtää, ettei pyhä sekoittunut sopimattomasti maallisiin,

jos »leipäkysymyksestä» puhuttaessa puhuttiin myös Jumalasta. Talouselämää, politiikkaa ja yleensä kaikkia maallisia asioita oli toki hoidettava mahdollisimman asiallisesti ja järkevästi syyn ja seurauksen logiikkaa noudattaen. Siinä ei kuitenkaan vielä ollut koko totuus elämästä. Syyn ja seurauksen lakien lisäksi maailmassa vaikuttivat myös toisenlaiset lainalaisuudet: »syyllisyys ja sovitus, tuomio ja armo, sillä Jumala on täällä – – aivan lähellä ohuen seinän takana!»

Simojoki leimasi oman aikansa ateistien esittämän kristinuskon kritiikin saman toistamiseksi, mitä jo Voltaire ja Feuerbach olivat erheellisesti väittäneet. Ateisteista ei ollut ennen eikä nyt ratkaisemaan syyllisyyden ja sovituksen tai tuomion ja armon lakien kanssa kamppailevien ihmisten ongelmia. Syyn ja seurauksen lain tunteminen ei kyennyt muuttamaan ihmistä. Hänestä tuli »uusi ihminen, Jumalan lapsi» vasta sitten, kun hän tajusi oman syyllisyytensä ja uskossa vastaanotti sovituksen. Sen saarnaaminen uskottavasti ja todeksi eläminen niin, että ihmiset näkivät, miten usko vaikutti elämässä, oli kirkon tehtävä.¹⁷

Arkipiispa Simojoki muistutti jumalanpalveluksen jälkeisessä juhlassa uudelleen, ettei kirkolla ollut mitään muuta evankeliumia nykyajalle kuin mitä vanhastaan oli julistettu ja mihin isät olivat uskoneet. Aikakauden voimistuneeseen uskonnolliseen etsintään ei siten sisällön osalta ollut uutta vastausta. Ongelmana oli kuitenkin, etteivät kirkon »antennit» tavoittaneet kysyjien »värähdyslukuja». Simojoki jatkoikin, ettei kirkko täyttänyt tehtäväänsä, jos se tyytyi vain toistelemaan samoja sanoja ja ajatuskulkuja:

Jokaisen ajan on löydettävä Jumala uudelleen ja koettava hänet omalla tavallaan, sillä hän on elävä Jumala. Jos kirkko on elävän Jumalan kirkko, se kunkin aikana kohdistaa huomionsa sinne, missä ovat sen ajan kadonneet, nälkäiset, haavoitetut ja lohdutusta tarvitsevat, ne, joitten kysymykset ovat vailla vastauksia. Tämä merkitsee, että kirkko joutuu astumaan sosiologisen saarekkeensa ulkopuolelle ja olemaan avoin maailmalle, niin kuin eräs suuri Jumalan mies on sanonut: Se, joka ensin on todella kääntynyt Kristuksen puoleen, kääntyy sitten maailman puoleen.

Arkipiispa toisti ajatuksen kirkon velvollisuudesta pysyä aitona kirkkona oman aikansa ihmisille myös tervehtiessään juhlassaan tasavallan presidentti Urho Kekkosta. Simojoki tulkitsi Kekkosen läsnäolon merkiksi ennen muuta juuri tästä ja vältti puhumasta tasavallan presidentin läsnäolon kirkkopoliittisesta merkityksestä:

Aune ja Martti Simojoki kotioiloissaan arkkipiispantalossa 1970-luvulla.

KUVA: OULUN MAAKUNTA-ARKISTO, MARTTI SIMOJOEN KOKOELMA.

Teidän läsnäolonne puhuu velvoittavasti siitä, että kirkon on pysyttävä kirkkona niin, etteivät lämmittävät ja lohduttavat valot sammu, eikä iankaikkinen evankeliumi vaihdu joksikin muuksi, mikä ei ole evankeliumia.

Tasavallan presidentti puolestaan toi omassa puheessaan selvästi esille paitsi arkkipiispan nauttiman suuren arvostuksen myös odotuksen, että kirkko omaa tehtäväänsä toteuttaessaan pysyisi mukana yhteiskunnallisen kehityksen rytmissä. Kirkko ei kuitenkaan voinut tyytyä vain seurailemaan yhteiskunnallista kehitystä, vaan sillä piti olla myös valmiutta tutkia silloisia työmuotojaan ja niiden tehokkuutta, jotta se onnistuisi luomaan ehkä perinteisestä paljonkin poikkeavan, mutta merkitykseltään vaikuttavan aseman muuttuvassa yhteiskunnassa.¹⁸

AUKTORITEETTINA JA ARVOSTELUN ALLA

Martti Simojoki oli arkkipiispana aikana, jolloin kirkon arvomaailmaa kyseenalaistettiin vilkkaan demokratia- ja seksuaalikeskustelun kuohuissa. Vahvana auktoriteettina tunnettu Simojoki joutui myrskyn silmään jo ensi metreillään Hannu Salaman kirjasta nousseen jumalanpilkkakohun puristuksessa.

Simojokea arvostettiin myös kansainvälisesti, ja hän vahvisti kirkon ekumeenisia yhteyksiä ulkopolitiikan ristipaineista huolimatta.

Arkkipiispan aika on jälkimmäinen osa Martti Simojoen elämäkertaa, jonka ensimmäinen, vuoteen 1964 ulottuva osa *Kirkonmies ja muuttuva maailma* ilmestyi 2013.

20.2 - ISBN 978-951-0-40968-8

WWW.WSOY.FI - GRAAFINEN SUUNNITTELU MIKA TUOMINEN

PÄÄLLYKSEN KUVA: PENTTI JA JAAKKO SIMOJOEN KOTIARKISTO

9 789510 409688